

ערב שבת פרשת מקץ שבת חנוכה תשס"ח

השבת אנו קוראים בפרשת מקץ. כמעט בכל שנה פרשת מקץ היא גם שבת חנוכה. פרשת מקץ פותחת בפסוק (בראשית מא,א):
ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם וְהנה עמד על היאור:

מקץ שנתיים לאיזה מאורע ?

פרשת וישב, שקראנו בשבוע שעבר, מסתיימת ביוסף הפותר לשר המשקים ושר האופים את חלומותיהם. שר האופים נתלה ואילו שר המשקים זוכה לחנינה ומושב לתפקידו, בדיוק כפי שפטר יוסף את החלומות. יוסף מבקש משר המשקים היוצא לחופשי לפעול למען שחרורו מהכלא, אך שר המשקים ממחר לשכוח את יוסף. שנתיים חולפות עד שיצא יוסף מהכלא כדי לפתור את חלומות פרעה. מדוע נדרש יוסף להמתין שנתיים? על שאלה זו עונה המדרש בבראשית רבה שתי תשובות. תשובה אחת היא שבקשת יוסף משר המשקים היה בה משום חוסר בטחון בישועת הא-ל. רש"י בסוף פרשת וישב, מאמץ דרשה זו ומשלבה בפירושו: "ולא זכר שר המשקים - בו ביום:וישכחהו - לאחר מכן. מפני שתלה בו יוסף בטחונו לזכרו, הוזקק להיות אסור עוד שתי שנים".

יוסף נדרש לשבת שנתיים כדי ללמוד שרק הא-ל יכול לחלץ אותו. בכך אולי רוצים חכמינו ללמד את העם שלא לבטוח בשלטון הזר. אבל האם יוסף היושב בכלא אף שהוא חף מפשע, האם האסיר חסר ישע המנצל הזדמנות להיחלץ, האם הוא ראוי לגינוי? למדרש יש תשובה נוספת והיא שונה .

בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה פט

**מא (א) ויהי מקץ וגו' קץ שם לחשך וגו' (איוב כח ג)
זמן ניתן לעולם כמה שנים יעשה באפלה,
ומה טעם קץ שם לחשך ?
שכל זמן שיצר הרע בעולם, אופל וצלמות בעולם,
נעקר יצר הרע מן העולם, עבר אופל וצלמות מן העולם,**

המדרש דורש את המילה "מקץ" על ידי קשורה למילה "קץ" בפסוק באיוב פרק כח
(ג) קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר אבן אפל וצלמות:

על פסוק זה מביא המדרש שתי דרשות. הדרשה הראשונה ל"קץ שם לחשך" היא שיבוא סוף ל"חשך עלפני תהום" – לחושך השולט בעולם שלנו. העולם שרוי בחושך כי יצר הרע בעולם. ואולם החשיכה היא זמנית. שלטון יצר הרע עתיד לעבור מן העולם ועמו יעברו האופל והצלמות.

**דבר אחר: קץ שם לחשך
זמן ניתן ליוסף כמה שנים יעשה בבית האסורים,
כיון שהגיע קץ, חלם פרעה חלום ויהי מקץ שנתיים ימים וגו'.**

הדרשה השנייה היא שזמן הוקצב ליוסף לשבת בחשכת בור הכלא, ורק לכשתעבור מכסת הזמן הקצובה, רק אז יצא יוסף לחופשי. על פי פירוש זה קצבת הזמן איננה תלויה במעשי יוסף, היא שרירותית.

האם יש קשר בין הדרשות? האם סבלו של יוסף שרירותי?
בפירוש הראשון נאמר "זמן ניתן לעולם" ובפירוש השני נאמר "זמן ניתן ליוסף".
הקשר הלשוני מכוון אותנו לחפש זיקה עניינית. והזיקה היא באמצעות "יצר הרע" הפירוש הראשון תולה את סבלנו בעולם (השרוי באפלה) ב"יצר הרע". יוסף מושלך לכלא בגלל תאוותה הפרוצה (ייצרה הרע) של אשת פוטיפר, והתעקשותו של יוסף שלא להכנע לפיתוייה.

אנו, האנשים הנורמטיביים ושומרי החוק, חיים וסובלים בעולם הזה מידם של פורעי החוק והמוסר. אנו סבורים שהסבל יימשך לנצח, שתמיד ימשלו החזקים חסרי המעצורים המוסריים (=יצר הרע) בחלשים ובשומרי החוק והמוסר. אלא שסיפור יוסף במצרים מראה שסבלו של הצדיק (**צדיק במקרה זה הוא רק היפוכו של הרשע**) הוא זמני, ולבסוף תוכח צדקתו. מסיפור יוסף עלינו ללמוד שסבל הוא שלב מקדים לעליה לגדולה. סיפור תלאתיו של יוסף ועלייתו לגדולה הוא סיפורם של האנשים הפשוטים, הלא רשעים, בעולם כולו. כמו אשת פוטיפר, ייצר הרע יעבור מן העולם ואחריו האור עתיד לבוא. זו לדעתי משמעות הצימוד בין שני הפירושים לפסוק "קץ שם לחושך".

ההסבר הזה לסבלו המתמשך של יוסף רואה דווקא את "חצי הכוס המלאה"- סבלו של יוסף נמשך שנתיים בלבד ולא התארך יותר כפי שקיוותה אולי אשת פוטיפר המאוכזבת. מסיפור יוסף צריכים כולנו לשאוב תקווה ועידוד לדבוק בעקרונותינו גם אם נראה לנו שאנו בודדים ומבודדים. "קץ שם לחושך" ומקץ החושך יבוא האור. האור העתיד לבוא מחזיר אל חנוכה, חג בו אנו חוגגים את ניצחון המכבים בהדלקת נרות- ניצחון האור על החושך.

שבת שלום,

דב בריקנר